

Avdelning
Juridiska avdelningen
Handläggare
Mikael Herjevik
08-5630 87 27
mikael.herjevik@uka.se

Datum
2015-06-16

Reg.nr
31-378-14

Uppsala universitet
Rektor

Uppföljning av Uppsala universitets hantering av en anmälan om oredlighet i forskning

Beslutet i korthet: Universitetskanslersämbetet har i ett tidigare tillsynsbeslut kritiserat Uppsala universitet för att lärosätet inte har följt gällande bestämmelser vid prövningen av X begäran om att hämta in ett yttrande från expertgruppen för oredlighet i forskning hos Centrala etikprövningsnämnden. Vid uppföljningen av ärendet konstaterar Universitetskanslersämbetet att universitetet nu har genomfört en formell prövning av X begäran enligt gällande bestämmelser. Ämbetet vidtar därför inga ytterligare åtgärder mot universitetet. Ärendet väcker dock frågor av principiell karaktär. Universitetskanslersämbetet anser att det nationella regelverket om oredlighet i forskning behöver ses över och överlämnar därför en kopia av beslutet till regeringen.

Bakgrund

I en tillsynsanmälan till Universitetskanslersämbetet i juli 2013 anmälde X Uppsala universitet för lärosätets hantering av hennes anmälan om misstänkt oredlighet i forskning. I anmälan till ämbetet framförde hon omfattande kritik mot universitetets hantering i en rad avseenden. En del av hennes kritik gällde förhållandet att universitetet inte remitterat hennes anmälan till expertgruppen för oredlighet i forskning hos Centrala etikprövningsnämnden.

Universitetskanslersämbetet tog ställning till X anmälan till ämbetet i ett tillsynsbeslut den 24 juni 2014 (regnr 31-558-13). I beslutet kritiserade ämbetet Uppsala universitetet för att lärosätet inte hade prövat X begäran om att hämta in ett yttrande från expertgruppen för oredlighet i forskning hos Centrala etikprövningsnämnden enligt bestämmelsen i 1 kap. 16 § tredje stycket högskoleförordningen (1993:100). Ämbetet uppmanade universitetet att snarast pröva hennes begäran enligt denna bestämmelse. I övrigt fann ämbetet inte skäl att kritisera universitetet för hanteringen av hennes anmälan om oredlighet i forskning. Mot bakgrund av ämbetets kritik anmodades universitetet att senast den 1 oktober 2014 redovisa vilka åtgärder som lärosätet hade vidtagit med anledning av ämbetets beslut.

Universitetets redovisning m.m.

Uppsala universitet har till Universitetskanslersämbetet gett in ett beslut fattat av rektor den 29 september 2014 (dnr UFV 2013/275). I beslutet, rubricerat Anmälan om oredlighet i forskning, anges följande.

Efter en anmälan om misstänkt oredlighet i forskning har anmälaren, X, begärt att Uppsala universitet ska inhämta ett yttrande från expertgruppen

för oredlighet i forskning hos Centrala etikprövningsnämnden i enlighet med 1 kap 16 § högskoleförordningen.

Anmälan om misstänkt oredlighet har granskats av två externa sakkunniga som funnit att det inte finns någon grund för vidare åtgärder i ärendet. De sakkunnigas yttrande är klart och tydligt formulerat.

Det har inte heller framkommit någon omständighet i övrigt som indikerar att de sakkunnigas granskning är felaktig eller bristfällig.

Beslut

Uppsala universitet finner efter prövning i enlighet med 1 kap 16 § högskoleförordningen att det är uppenbart obehövt att inhämta yttrande från expertgruppen för oredlighet i forskning hos Centrala etikprövningsnämnden.

X har i en skrivelse ifrågasatt rektors beslut och anfört bl.a. följande. Avslaget är generellt formulerat och är inte motiverat i ljuset av de anförda brister som hon anser komprometterar utredningen om oredlighet i forskning.

Uppsala universitet, som beretts möjlighet att yttra sig över X skrivelse, har anfört följande. Universitetet anser till skillnad från X att universitetets beslut att inte inhämta ett yttrande från expertgruppen för oredlighet i forskning hos Centrala etikprövningsnämnden innehåller en tillräcklig motivering. I beslutet anges att de sakkunnigas yttrande är klart och tydligt formulerat samt att det inte framkommit någon omständighet i övrigt som indikerar att de sakkunnigas granskning är felaktig eller bristfällig.

X har i en avslutande skrivelse vidhållit sin kritik mot universitetets hantering. Hon har bl.a. anfört följande. I en skrivelse till rektor den 29 april 2013 framförde hon en rad kritiska punkter där det framgår att universitetets utredning om oredlighet i forskning brister och saknar dokumentation. Hon begär att rektor granskar dessa punkter och tillämpar en opartisk granskning av empiriska fakta för att ta ställning till en remittering till Centrala etikprövningsnämnden. Något sådant har inte skett och rektor har konsekvent ignorerat framförda kritiska punkter som komprometterar utredningen. Universitetet motiverar på intet sätt varför remittering till Centrala etikprövningsnämnden är uppenbart obehövt.

Universitetskanslersämbetets bedömning

Vad ärendet handlar om

I det nu aktuella ärendet följer Universitetskanslersämbetet upp vilka åtgärder Uppsala universitet har vidtagit med anledning av ämbetets tidigare kritik. Universitetets hantering i övrigt av X anmälan om oredlighet i forskning har redan behandlats i ämbetets beslut den 24 juni 2014 och är inte föremål för bedömning i denna uppföljning.

Bestämmelser

Enligt 1 kap. 16 § första stycket högskoleförordningen ska en högskola som genom en anmälan eller på något annat sätt får kännedom om en misstanke om oredlighet i forskning, konstnärligt utvecklingsarbete eller annat utvecklingsarbete vid högskolan utreda misstankarna. Av 1 kap. 16 § andra stycket högskoleförordningen framgår att en högskola under pågående utredning får hämta in ett yttrande från expertgruppen för oredlighet i forskning hos Centrala etikprövningsnämnden. I tredje stycket samma paragraf anges att om den person som väckt frågan om misstanke om oredlighet, eller den person som misstanken riktas mot, begär det, ska högskolan hämta in ett sådant yttrande. Något yttrande behöver dock inte hämtas in, om högskolan bedömer det som uppenbart obehövligt.

Universitetets åtgärder efter ämbetets tidigare beslut

Som redovisats i Universitetskanslersämbetets beslut den 24 juni 2014 gjorde X i december 2012 en anmälan till Uppsala universitet mot en forskare gällande oredlighet i forskning. Universitetet inledde en förberedande undersökning genom en grupp med två inkallade externa sakkunniga från Göteborgs universitet och Stockholms universitet samt en av universitetets jurister. Efter att gruppen inte funnit någon grund för anmälan beslutade dekanen den 22 april 2013 att inte gå vidare med en fullständig utredning med hänvisning till att man inte funnit grund för anmälares påståenden. X begärde i ett e-brev till rektor den 30 maj 2013 att ett yttrande skulle hämtas in från expertgruppen för oredlighet i forskning hos Centrala etikprövningsnämnden. Hon hänvisade till bestämmelsen i 1 kap. 16 § högskoleförordningen. Den 10 juni 2013 beslutade rektor att inte vidta någon åtgärd, eftersom universitetets utredning var avslutad.

Universitetskanslersämbetet var i sitt beslut den 24 juni 2014 kritiskt till att universitetet inte hade prövat X begäran om att hämta in ett yttrande från expertgruppen för oredlighet i forskning hos Centrala etikprövningsnämnden i enlighet med bestämmelsen i 1 kap. 16 § tredje stycket högskoleförordningen. Ämbetet konstaterade bl.a. att rektors beslut inte innehöll några överväganden huruvida det var uppenbart obehövligt eller inte att hämta in ett yttrande från expertgruppen. Universitetets bedömning saknade stöd i författning.

Universitetskanslersämbetet konstaterar att universitetet med anledning av ämbetets ställningstagande inkommit med ett nytt beslut till ämbetet. Rektors beslut den 29 september 2014 innebär att Uppsala universitet nu har gjort en formell prövning av X begäran i enlighet med lydelsen av 1 kap. 16 § tredje stycket högskoleförordningen. Universitetet har alltså fullgjort sin formella skyldighet att pröva begäran enligt denna bestämmelse.

X har ifrågasatt motiveringen av rektors beslut, som hon anser är bristfällig.

Universitetskanslersämbetet har viss förståelse för denna invändning. Mot bakgrund av ärendets karaktär och den omfattande kritik som X framfört hade det varit lämpligt att universitetet i beslutet åtminstone kortfattat hade bemött hennes viktigaste invändningar. Samtidigt måste rektors beslut läsas mot bakgrund av det tidigare beslutet av dekanen och den förberedande undersökning som genomförts. Under sådana omständigheter får

rektors beslut anses innehålla en motivering i formell mening. Universitetskanslers-
ämbetet anser därför att det inte finns tillräcklig grund för att kritisera universitetet för
utformningen av beslutet.

Sammanfattningsvis konstaterar Universitetskanslersämbetet att Uppsala universitet har
genomfört en formell prövning enligt 1 kap. 16 § högskoleförordningen av X begäran om
att inhämta från expertgruppen för oredlighet i forskning hos Centrala
etikprövningsnämnden. Ämbetet vidtar därför inga ytterligare åtgärder i tillsynsärendet
mot Uppsala universitet.

Principiella frågor

Som Universitetskanslersämbetet framhöll i sitt tidigare beslut tar ämbetet inte ställning
till frågan huruvida Uppsala universitet bör hämta in ett yttrande från expertgruppen för
oredlighet i forskning hos Centrala etikprövningsnämnden med anledning av X anmälan.
Enligt gällande bestämmelser ankommer det på universitetet att göra denna bedömning i
sak.

Ärendet väcker dock vissa frågor av principiell karaktär. I egenskap av nationell
tillsynsmyndighet för universitet och högskolor gör därför Universitetskanslersämbetet
följande överväganden.

Bakgrunden till bestämmelsen i 1 kap. 16 § högskoleförordningen framgår av regeringens
proposition *Ett lyft för forskning och innovation* (prop. 2008/09:50). I propositionen
anför regeringen att det är angeläget att allmänhetens förtroende för hanteringen av
misstänkt oredlighet i forskning vid universitet och högskolor bibehålls och stärks.
Universitetens och högskolornas ansvar att utreda en misstanke bör bestå, men i vissa fall
kan en utredning, utförd av experter utanför den högskola där misstanke om oredlighet
uppkommit, bidra till förtroendet för utredningens resultat. Vidare anføres bl.a. följande (s.
222–223).

Universitet och högskolor och enskilda utbildningsanordnare bör ges möj-
lighet att kunna begära ett yttrande från en fristående instans. Det bör därför
vid Centrala etikprövningsnämnden inrättas ett särskilt organ, en expert-
grupp för oredlighet i forskning. Expertgruppen bör ha till uppgift att på
begäran av universitet och högskolor med offentlig huvudman och enskilda
utbildningsanordnare lämna yttranden som ett stöd i lärosätenas utredningar
av ärenden som rör misstankar om oredlighet i forskning och konstnärligt
utvecklingsarbete samt annat utvecklingsarbete. Det bör för statliga univ-
ersitet och högskolor som regel vara en skyldighet att i en utredning inhämta
yttrande från denna expertgrupp, om en anmälare eller en anmäld person så
begär. Den ordning som nu beskrivits förenar de statliga universitetens och
högskolornas ansvar för att utreda misstankar om oredlighet i forskning och
vidta åtgärder med en möjlighet till granskning utförd av experter utanför
det egna universitetet eller högskolan.

Universitetskanslersämbetet konstaterar att bestämmelsen i 1 kap. 16 § tredje stycket
högskoleförordningen som huvudregel innebär en skyldighet för högskolan att hämta in
ett yttrande från expertgruppen för oredlighet i forskning om den som väckt frågan om

misstanke om oredlighet begär det. Enbart om det är ”uppenbart obehövt” att inhämta yttrandet kan en högskola avslå en begäran. Redan uttrycket ”uppenbart obehövt” talar för en mycket stark presumtion att ett yttrande ska hämtas in från expertgruppen om anmälaren begär detta. Denna presumtion inskräps ytterligare av att syftet med bestämmelsen är att stärka allmänhetens förtroende för hanteringen av oredlighet i forskning.

Enligt gällande bestämmelser kan inte en enskild anmälare vända sig direkt till expertgruppen för oredlighet i forskning hos Centrala etikprövningsnämnden om högskolan vägrar att hämta in ett yttrande. Anmälaren är alltså helt beroende av att högskolan beslutar att hämta in ett yttrande från expertgruppen. Det aktuella tillsynsärendet visar att en högskola med hänvisning till en egen förberedande utredning kan förhindra en granskning av den fristående instansen. Eftersom det inte finns någon rätt att överklaga ett lärosätes beslut att inte hämta in ett yttrande från expertgruppen, är det därmed upp till varje lärosäte att avgöra när ett yttrande från den fristående instansen ska inhämtas. Detta kan medföra att omständigheter som vid ett lärosäte leder till att ett yttrande hämtas in från expertgruppen, inte gör det vid ett annat lärosäte. Ur ett rättssäkerhetsperspektiv är detta en otillfredsställande situation. Detta förhållande är inte heller ägnat att stärka allmänhetens förtroende för hanteringen av frågan om oredlighet i forskning.

Mot denna bakgrund anser Universitetskanslersämbetet att det finns skäl att ifrågasätta det gällande regelverket för utredning av oredlighet i forskning. Ämbetet har denna dag fattat beslut i ett annat tillsynsärende som gäller ett lärosätes hantering av frågan om oredlighet i forskning (reg.nr 31-430-14). Även i detta ärende väcks frågor av principiell karaktär. Enligt ämbetets uppfattning visar dessa tillsynsändena att reglerna på området behöver ses över. Ämbetet överlämnar därför en kopia av dessa tillsynsbeslut till regeringen. Universitetskanslersämbetet noterar i detta sammanhang att Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF) och Vetenskapsrådet i en gemensam skrivelse till regeringen har föreslagit att den nuvarande ordningen för hantering av oredlighet i forskning ses över (Utbildningsdepartementets dnr 2013/2936/F).

Med dessa besked avslutas det nu aktuella tillsynsärendet gällande Uppsala universitet.

Beslut i detta ärende har fattats av universitetskanslern Harriet Wallberg efter föredragning av biträdande chefsjuristen Mikael Herjevik i närvaro av chefsjuristen Christian Sjöstrand och strategi- och planeringsansvarige Per Westman.

Harriet Wallberg

Mikael Herjevik

BESLUT

6(6)

Datum
2015-06-16

Reg.nr
31-378-14

Kopia till:
X
Regeringen (Utbildningsdepartementet)